

DECEMBER 2003
NUMMER 19

In dit nummer

- ✓ **Workshop actoren levert bouwstenen op voor de Natuurbalans 2004**
- ✓ **Project Natuurbalans 2004 van start!**
- ✓ **Meer economische kennis in producten van MNP**
- ✓ **Randstad in het groen: van stagnatie naar realisatie**
- ✓ **Burgers enthousiast over natuurontwikkeling in de uiterwaarden**

En verder:

- ✓ **Verschenen publicaties**

Nieuws van het Natuurplanbureau

is een gezamenlijke uitgave van de planbureaupartners: RIVM, WUR, RIKZ en RIZA. De Natuurplanbureaufunctie valt onder de eindverantwoordelijkheid van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP). Deze Nieuwsbrief gaat alleen over het Natuurplanbureau en is bedoeld voor planbureau medewerkers en/of geïnteresseerden in planbureauwerk binnen de partnerinstellingen.

Redactie: Bram ten Cate,
NPB – vestiging Wageningen
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 44 82
E-mail: info@npb-wageningen.nl
Internet: www.natuurplanbureau.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

**Nummer 20 van de Nieuwsbrief
verschijnt in maart 2004**

Nieuws van het Natuurplanbureau

Workshop actoren levert bouwstenen op voor de Natuurbalans 2004

Dick Melman

Jaarlijks staan de makers van de Natuurbalans voor de pittige klus om er weer wat moois van te maken. Naast de verplichte onderdelen willen ze er een speciale saus aan toevoegen, die de balans smaak & cachet zal geven. Voor 2004 wordt dat 'actoren in de natuur'.

Verzinnen is een, er wat van maken is wat anders. Om de vaart erin te krijgen is begin december een workshop gehouden, waarin een aantal nauw betrokkenen de taak had om het projectteam Natuurbalans 2004 op gang te helpen.

Op de Wageningse Parnassus, met het mooiste uitzicht van Nederland, kwam een twintigtal mensen een etmaal bijeen. Ik mocht daar ook in figureren. Actoren, actoren in natuur. Riskant abstract. Om de verbeelding te ordenen, werd een groot laken opgehangen. Daarop mochten we alle actoren die iets met natuur van doen hadden plaatsen in de driehoekige kosmos van People, Planet en Profit. Zonder verdere vraagstelling ontstond een gezellige amoëbe van zeker 40 actoren, waar tot mijn verrassing LNV en Natuurmonumenten zich op vrijwel dezelfde plek bevonden. Daarna ontspon zich een zoekende discussie over hoe het begrip actoren en natuur verder vorm te geven. Een van de vragen die daaruit voortkwam was: welke actoren hebben een rol gespeeld bij de huidige beleidsmatige positie van natuur?

Dat kwam wonderlijk mooi terug in vier uitstekende voordrachten die de volgende morgen werden

Het Natuurplanbureau organiseerde op 9 en 10 december j.l. een workshop met als thema: 'Actoren in de natuur'. Doel van de workshop was om bouwstenen te krijgen voor het onderdeel Actoren in de Natuurbalans 2004. In deze Nieuwsbrief geeft Dick Melman van Alterra een impressie. In een volgende Nieuwsbrief wordt ingegaan op de resultaten van de workshop.

gehouden. Matthijs Schouten, SBB-er en professor, liet zien hoe verrassend veelzijdig het palet van natuurbeleving is, niet alleen nu, maar door de hele recente menselijke geschiedenis. De nu dominante rationele, natuurwetenschappelijke oriëntatie van het beleid is er maar één. Voor onze samenleving heeft natuur bepaald een bredere betekenis, waaronder rust- en wildernisbeleving. Kris van Koppen van de WUR nam ons mee in zijn sociologische verkenning naar echte natuur. Daarnaast verhalen van Elisabeth Ruijgrok (Adviesbureau Witteveen & Bos) over de betekenis van economiseren van natuur en van Bas Arts (KUN) over bestuurlijke aspecten van natuur. Wat mij betreft stuk voor stuk cadeautjes die ik nog lang met me meedraag.

De tijd die de workshop nog restte, is besteed aan een aantal casussen uit de praktijk, met het verzoek daarbij de relevante actoren in beeld te brengen, met een aanduiding van hun rol in de voortgang. Aan het eind van de middag lieten we de makers van de Natuurbalans weer alleen. Ik heb het gevoel dat we flink met en voor hen in de weer zijn geweest met het mixen en kneden van de ingrediënten voor de saus; nu de receptuur nog.....

Foto's: Guy Ackermans

Project Natuurbalans 2004 van start!

Joost Tersteeg

De Natuurbalans 2004 zal - anders dan in voorgaande jaren - worden uitgebracht als twee afzonderlijke publicaties. De eerste publicatie is gekoppeld aan de presentatie van de VBTB*-rapportages van de departementen aan het parlement op de derde woensdag in mei. De tweede publicatie is gekoppeld aan de presentatie van de regeringsbegroting aan het parlement, op de derde dinsdag in september.

Deze nieuwe benadering vraagt het nodige denkwerk en een zorgvuldige planning van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP). De beschikbare tijd voor het samenstellen van de mei-uitgave is immers beperkt. We moeten dus al in een vroeg stadium keuzes maken voor de te behandelen onderwerpen. Ook de onderlinge afstemming van de twee publicaties vraagt in dit stadium al de nodige aandacht.

Begin november 2003 is het kernteam van het project Natuurbalans 2004 van start gegaan. Onze eerste activiteiten hebben zich zowel gericht op het verkennen en vaststellen van de vorm en inhoud van de nieuwe Natuurbalans, als op het samenstellen van een projectteam (zie kader). Begin januari 2004 leggen we een concept projectplan voor aan directie en managementteam van het MNP. Kort daarna zal ook de Coördinatiegroep Uitvoerende Instellingen (CUI) worden geraadpleegd. In de tweede helft van januari kan dan het echte werk beginnen.

* Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording

Kernteam Natuurbalans 2004

Rijk van Oostenbrugge (projectleider)

Joost Tersteeg (plv. projectleider)

Marjon Hinssen (projectsecretaris)

Projectteam

Florence van den Bosch (actoren)

Irene Bouwma (internationaal, Habitat- en Vogelrichtlijn)

Hendrien Bredenoord (beleidsevaluatie)

Hans Farjon (landschap)

Aris Gaaff (natuurkosten en -financiering)

Marlies Sanders (EHS en soortenbeleid)

Marijke Vonk (signalering, water)

Meer economische kennis in producten van MNP

Tanja de Koeijer

Het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) organiseerde 13 november 2003 samen met het LEI een studiemiddag in Den Haag. Aan de hand van drie belangrijke producten van het MNP heeft het LEI laten zien dat hun kennis beter ingezet kan worden.

Bart Wesselink en Maria Witmer gaven als projectleiders van drie belangrijke planbureauproducten een toelichting op de Milieubalans 2003, de Natuur- en Milieu-effecten van het Hoofdlijnenakkoord en de Natuurbalans 2003. Zij concludeerden dat het Hoofdlijnenakkoord voor het milieu weinig effect heeft, terwijl de kosten van het beleid omlaag gaan. Hier is dus een efficiëntieslag gemaakt. De effecten voor natuur konden minder goed worden ingeschat. Er is meer geld voor natuur maar door de grotere nadruk op inzet van particulieren is er minder sturing waardoor dit beleid als meer risicovol is aangemerkt. Voor de Natuurbalans werden onder meer de effecten van de klimaatverandering waardoor leefgebieden aan het verschuiven zijn en de voortgaande versnippering van de groene ruimte aan de orde gesteld.

Landbouwbeleid

Hans van Meijl ging als eerste coreferent in op de gepresenteerde producten. Fijntjes wees hij erop dat het LEI de bron is voor economische informatie op het gebied van het agrocomplex en dat het dus niet nodig is om in de Milieubalans 2003 grafieken op te nemen over de bruto productiewaarde van de land- en tuinbouw in Nederland die slechts lopen tot 1997.

De Milieubalans 2003 constateert dat de Nederlandse landbouw slecht scoort op het gebied van verbreding en verdieping. De vraag is echter of verbreding en verdieping wel zo gewenst is vanuit het oogpunt van natuur en milieu. Dat

Nederland zo laag scoort, is een economisch probleem waarbij het gaat om het verklaren van het gedrag van de agrariërs. Zo kan de agrariër in plaats van verbreding ook overwegen om elders in deeltijd te gaan werken. Omdat het inkomen uit de gangbare landbouw relatief hoog is (door hoge arbeids- en grondproductiviteit), loont het voor de Nederlandse landbouw minder snel om over te gaan tot verbredingsactiviteiten.

Hans vroeg zich verder af of het MNP vindt dat het landbouwbeleid er niet toe doet. In de Natuurbalans 2003 miste hij aandacht voor de relatie tussen de ontwikkelingen in de landbouw en de natuur. Daarbij is het belangrijk dat de ontwikkelingen in de landbouw in sterke mate afhangen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Binnen de Europese Unie wordt het landbouwbeleid 'groener', dat wil zeggen steun wordt gekoppeld aan milieu- en natuurdoelstellingen (de zogeheten cross compliance).

Ook de analyse van de burger versus consument vraagt meer aandacht in de Natuurbalans vond hij. Vragen die daarbij aan de orde komen zijn: Wat zijn de achterliggende redenen van het gedrag? Waarom vinden Nederlanders het belangrijk de natuur te beschermen en aan te kopen terwijl zij er zelf steeds minder geld voor over hebben en minder actief erbij betrokken zijn? Hoe kan men medeverantwoordelijkheid voor natuurbeleid en -beheer realiseren? In de Natuurbalans 2004 zal dit zeker aan de orde komen.

Waterbeleid

De tweede coreferent Stijn Reinhard ging met name in op de Natuurbalans 2003 en het thema water. Hij had de volgende kanttekeningen: De Natuurbalans besteedt

veel aandacht aan aquatische natuur maar relatief weinig aan waterafhankelijke natuur. Daarnaast is de focus te veel gericht op het rijksbeleid. Als het gaat om de Vierde Nota Waterhuishouding die gericht is op het tegengaan van de verdroging dan is het vaststellen van de GGOR (het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime) een belangrijk instrument. Echter in de praktijk wordt de GGOR vastgesteld door de regionale overheden zijnde de Waterschappen en de provincies.

De Natuurbalans gaat in op de beleidsdoelen (verscheidenheid soorten), de taakstelling (het aantal ha natuur) de beleidsprestaties (inrichting en beheer van aantal ha) en de beleidseffecten (het aantal soorten). Echter voor het beleidseffect is de interactie met water van groot belang. Zicht op de relevante interacties is nodig om te komen tot een goed beleidsadvies. In de Natuurbalans 2003 wordt een recht toe recht aan link gelegd tussen het beleidsdoel 'verscheidenheid soorten' en het beleidseffect 'terugkeer soorten'. Zo wordt de interactie met water niet meegenomen in deze evaluatie terwijl deze toch van essentieel belang is voor het behalen van de gestelde doelen.

Mede dankzij de interessante onderwerpen die beide coreferenten aanstipten was het een geslaagde workshop met duidelijke handvatten om de ondersteuning van het MNP vanuit het LEI te ontwikkelen.

Nieuw in 2004!

Medeverantwoordelijk voor natuur

(red: Greet Overbeek en Susanne Lijmbach).
Wageningen Academic Publishers 2004.
(www.wageningenacademic.com/natuur)

De essays in deze bundel gaan over zin en onzin van medeverantwoordelijkheid voor natuur. De auteurs laten zien dat medeverantwoordelijkheid ook ruimte voor zeggenschap en betrokkenheid moet bieden. Ook worden een aantal praktische voorstellen gedaan om medeverantwoordelijkheid voor natuur mogelijk te maken.

Presentatie van de essays vindt plaats op 13 januari 2004 bij het LNV in Den Haag. Aanvang: 15.15 uur.

Meer info: Greet Overbeek (070-3358100);
greet.overbeek@wur.nl

Randstad in het groen: van stagnatie naar realisatie

Wim Lammers

De Randstad heeft een schrijnend tekort aan groen. De uitbreiding van woonwijken en bedrijventerreinen gaat door, maar het groen blijft achter. Hoe komt dat? Tijdens een serie reisesprekken op locatie proberen bestuurders, beleidsmakers, projectleiders, onorthodoxe denkers en vertegenwoordigers uit maatschappelijke organisaties oplossingen te vinden voor dit hardnekkig probleem. Wim Lammers van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) is een van de deelnemers.

De ontwikkeling van natuur- en recreatiegebieden in de Randstad stagneert. Juist in de Randstad waar groen, rust en ruimte een noodzakelijke tegenhanger vormt voor de hoge verstedelijkingsdruk, levert deze stagnatie nu, maar zeker ook voor de volgende generaties, grote problemen op.

Uit onderzoeken van onder meer het MNP blijkt dat er een aantal clusters van oorzaken zijn aan te wijzen die, veelal in combinatie met elkaar, hier debet aan zijn:

- weinig politieke interesse
- onvolkomenheden van de regelgeving
- moeizame grondverwerving
- tekortschietende professionaliteit
- teveel bureaucratie
- verouderde planinhoud

Het blijkt ook dat de aanwezigheid van een bevlogen en vasthoudende bestuurlijke trekker (een 'vaandeldrager') van groot belang is voor het welslagen van groenprojecten. Alle stagnerende groenprojecten hebben in meer of mindere mate te maken met bovengenoemde zes oorzakenclusters.

Onder de noemer "Randstad in het Groen" willen Regio Randstad, Dienst Landelijk Gebied, Staatbosbeheer en Kasteel Groeneveld voor enkele belangrijke en kansrijke voorbeeldprojecten proberen om de stagnatie te doorbreken. Er zijn drie projecten geselecteerd: Regiopark IJsselmonde in Rotterdam, de Duivenvoorde-corridor bij den Haag en Diemerscheg in Amsterdam.

Randstad in 't Groen heeft de vorm van een serie reisesprekken waarbij een vast reisgezelschap de drie projecten bezoekt en daar gezamenlijk lessen uit probeert te trekken. Bij elk project wordt dit reisgezelschap verrijkt met lokale deskundigen, projectleiders en niet te vergeten gemeentelijke en provinciale bestuurders. In een einddebat op Kasteel Groeneveld op 16 april 2004 zal de balans worden opgemaakt, waarbij het de bedoeling is, dat de realisatie van natuur- en recreatiegebieden in de Randstad weer een nieuwe impuls krijgt.

Namens het MNP neemt Wim Lammers deel aan het reisgezelschap. Behalve de inbreng van zijn deskundigheid wil Wim zo ook benadrukken dat het schrijnend tekort aan groen in de Randstad een belangrijk aandachtspunt is voor het MNP. In 2002 heeft het MNP een briefadvies uitgebracht aan LNV waarin de omvang van het tekort aan groen is geanalyseerd. Dit jaar hebben Arno Bouwman en Hans Farjon van het MNP een methode ontworpen waarmee gemeenten onderling kunnen worden vergeleken op de hoeveelheid groen voor hun inwoners. Voor de drie voorbeeldprojecten is de informatie op een rij gezet wat betreft de doelen, de planvorming en de grondeigendomsituatie.

Het reisgezelschap heeft inmiddels twee projecten bezocht: IJsselmonde en Duivenvoorde. Het is duidelijk dat randstadgroen een taaiere problematiek is. Alle betrokkenen lijken het hogere doel van meer natuur en recreatiegebieden te

Van 'Randstad in 't Groen' wordt een serie reisverslagen gemaakt. De afsluitende bijeenkomst en tentoonstelling op 16 april in Kasteel Groeneveld is vrij toegankelijk. Meer informatie is te vinden op www.regio-randstad.nl.

Op 6 november jl. heeft de WOT-unit Natuurplanbureau Wageningen het ISO certificaat gehaald. Ook Alterra is per die datum ISO gecertificeerd. Bijzonderheid is dat beide organisaties nu elk een eigen gecertificeerd kwaliteitssysteem hebben, wat de onafhankelijke positie van Natuurplanbureau Wageningen nogmaals bevestigt.

Door het ontwerpen van *beleefbare* uiterwaarden kan het gevoelsrendement van natuurontwikkeling nog sterk verbeterd worden. Hiervoor zou in het planningsproces de beleefbaarheid van het nieuwe landschap expliciet als criterium moeten worden opgenomen. In het rapport geven we hiervoor enkele suggesties, zoals het beter benutten van de dynamiek van het water om meer "sublieme" ervaringen mogelijk te maken.

Over de toekomstige ontwikkelingen langs de grote rivieren wordt momenteel binnen het project "Ruimte voor de Rivier" besloten. Een groot aantal actoren discussiëren daar over de belangen van natuur, recreatie en waterberging. In dit spel lijken de belangen van waterberging en natuurontwikkeling minder gemakkelijk verenigbaar dan enkele jaren geleden. Een mooie illustratie van de dynamiek tussen verschillende actoren, zoals ook in de Natuurbalans 2004 aan de orde zal komen. Angst voor verzet door burgers speelt in deze discussies ook een rol en kan door actoren strategisch worden gebruikt. Deze studie laat zien dat het draagvlak voor natuurontwikkeling onder veel omwonenden groter is dan vaak wordt verondersteld.

Meer informatie: Bujs, A.E. e.a. (2003) *Gevoelsrendement van natuurontwikkeling langs de rivieren*. Alterra-Rapport 868, Reeks belevingsonderzoek nr. 9.

onderschrijven. Echter op locatie vind de confrontatie plaats met de realiteit: een harde strijd om de ruimte tussen rood en groen. Bestuurders voelen zich in zo'n reisgezelschap niet op hun gemak. Dit is een betrouwbare indicator voor een patstelling. Het reisgezelschap moet de bestuurders overtuigen dat groen niet alleen maar lastig is, maar dat ook gescoord kan worden. Voor het MNP is het belangrijk dat het achterblijven van groenprojecten op de 'rode' en 'grijze' bouwprojecten actueel blijft en het zaak is de vinger aan de pols te houden. Dit kan in de jaarlijkse balans. Het MNP moet het komend jaar ook besluiten hoe we de huidige GIOS-acties (Groen In en Om de Stad) wat duidelijker herkenbaar kunnen gaan bundelen.

Burgers enthousiast over natuurontwikkeling in de uiterwaarden

Arjen Bujs

Natuurontwikkeling in de uiterwaarden is één van de belangrijkste ingrepen in het landschap van het afgelopen decennium. Ook de komende jaren blijft de combinatie van waterberging en natuurontwikkeling hot. In opdracht van RIZA, LNV (programma "Transitie waterbeheer in de groene ruimte") en het Natuurplanbureau is onderzocht wat de effecten zijn op de beleving en het gebruik van de uiterwaarden.

Een grote meerderheid van omwonenden en recreanten is opvallend positief over de effecten van natuurontwikkeling. Vooraf hebben zij bedenkingen, maar achteraf vindt bijna 90% van de omwonenden de ruimtelijke kwaliteit van de uiterwaarden verbeterd. Vooral de visuele aantrekkelijkheid en de toegankelijkheid gaan er flink op vooruit. Een duidelijk minpunt voor veel oorspronkelijke bewoners is dat zij hun gevoel van verbondenheid met het landschap kwijtraken. Dit veroorzaakt ook de meeste weerstand tegen natuurontwikkeling. Opvallend is dat de natuurwaarde van uiterwaarden met riviernatuur door de meeste omwonenden en recreanten *niet* hoger wordt ingeschat dan de natuurwaarde van traditionele uiterwaarden. Zij blijken andere opvattingen te hebben over waardevolle natuur dan ecologen en andere deskundigen.

De waardering voor uiterwaarden met natuurontwikkeling wordt niet zozeer bepaald door de ecologische waarde, maar vooral door de concrete inrichting.

Verschenen Publicaties

In de reeks 'Planbureau – werk in uitvoering' zijn sinds oktober 2003 de volgende Werkdocumenten verschenen:

- 03/07 'De Betrouwbare Overheid'; Maatschappelijk vertrouwen in de overheid
- 03/08 Landbouw Natuurlijk; over het meten van natuurkwaliteit in agrarisch gebied
- 03/09 Koppelingen tussen landbouw & natuur; een scenariostudie naar de interacties tussen landbouw en natuur bij ontwikkelingen op basis van Business as Usual in 2030
- 03/10 Mobiliteit en effecten op natuur
- 03/11 Economische KoSTen en Ecologisch Resultaat (EKSTER)
- 03/12 Rood en groen; Het combineren van verstedelijking en natuur in de praktijk
- 03/13 Natuurcompensatie; Hoe werkt het in de praktijk?
- 03/14 Flora- en faunawet; Toepassing van artikel 75 in de praktijk
- 03/15 Agrarische grondprijzen onder stedelijke druk; stedelijke optiewaarde en agrarische gebruikswaarde afhankelijk van ligging
- 03/16 Beleidsbeoordeling agrarisch en particulier natuurbeheer voor de Natuurbalans 2003

Deze publicaties zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van het Natuurplanbureau – Wageningen (gebouw Alterra-oost, kamer 1.422; tel: (0317) 47 78 45.

Email: info@npb-wageningen.nl. De publicaties zijn ook te downloaden via de NPB-website www.natuurplanbureau.nl

